

Terecht stelt de auteur dat deze bekeringsgolf een 'fait social' is, en dat deze dus uit andere sociale factoren begrepen moet worden. Zijn stelling is dat de bekeringsgolf verklaard wordt door de aantrekkingskracht die de RK Kerk juist als antimodern, antimoderistisch instituut uitoefende op lieden die dwalende waren. Hoewel dat in zijn vaagheid wel aannemelijk gemaakt wordt, is de stelling tevens zo ruim en zo onduidelijk dat we nog niet veel meer weten. Voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek zou zowel de hypothese als het onderzoeksmodel drastisch aangescherpt moeten worden. Aanscherping op het punt van de aantrekkingskracht: was de roomse kerk enkel antimodern of had zij toch meer te bieden? (De poëzie, kleur en warmte uit de titel!). Was zij ook niet tegelijkertijd modern, zoals Hellemans heeft betoogd? Aanscherping op het punt van het onderzoeksmodel: minstens zou een vergelijking met bijvoorbeeld de Gereformeerde Kerken (toch ook antimodern te noemen!); met het buitenland (was daar ook zo'n beweging naar de RK Kerk?) gewenst zijn. Daarom levert deze studie voor een godsdienstsocioloog of -psycho-loog minder op dan voor een cultuurhistoricus.

Jan Sloot

Tilburg

Ackermans, Gian & Marit Monteiro (red.) (2007), *Mannen Gods. Clericale identiteit in verandering*, (Metamorfosen. Studies in religieuze geschiedenis VII), Hilversum: Uitgeverij Verloren, pp. 169, ISBN 978-90-6550-949-9. € 19,-.

Deze bundel studies over de priesterlijke identiteit is gegroeid uit een studiedag over de veranderende klerikale identiteit in de twintigste eeuw die de Stichting Echo samen met de leerstoelgroep Kerkgeschiedenis van de Radbouduniversiteit in 2004 organiseerde. De lezingen zijn bewerkt en aangevuld met enkele interviews: met mgr Bluysen, de vroegere bisschop van Den Bosch; met een diaken en een pasgewijde dominikaan. De keuze van de geïnterviewden is merkwaardig: noch de 'permanente diaken' noch de ordespriester geven een goed beeld van de veranderende identiteit omdat ze zelf in een andere positie staan.

Het inleidend artikel van Marit Monteiro geeft een overzicht van de veranderingen in het priesterbeeld sinds Trente; haar suggestie dat de Nederlandse priesters, omdat ze geen dienstplicht hadden, minder weerbaar waren en dat mede daardoor hun maatschappelijk aanzien ondergraven werd, lijkt me wat ver gezocht! Patrick Chatelion Counet analyseert in zijn bijdrage, *Man Gods of man des volks?*, de (vroegere) priesterbeelden in twee films. Dus een zeer gevarieerde bundel. Ik noem kort de andere bijdragen:

Het overzicht dat Ton van Schaik biedt in zijn *De bisschop en honderdduizend man. Een groepsportret van de Utrechtse priesters in de twintigste eeuw*, is vooral boeiend voor de periode tot 1960. De periode van 1960 – 1980 (de *radenpriester*) en de tijd daarna (door

sommigen de *Duracelpriester* genoemd omdat hij iets langer mee gaat!) krijgen helaas niet meer dan een korte karakterisering.

– Angela Berlis schetst in haar bijdrage (*Einde aan een kaste buiten de maatschappij*) de voorgeschiedenis van de opheffing van de celibaatsverplichting binnen de Oud-Katholieke Kerk. Helaas wordt de titel in het artikel niet waargemaakt. (Is het nu geen kaste meer? En kwam dat enkel door het afschaffen van het celibaat?).

– Angelo Somers bespreekt het huwelijkspastoraat van priesters tussen 1935 en 1970 (waarbij de dissertatie van Hutjes, *Katholieken over geboortenregeling en seksualiteit*, niet genoemd wordt). De moeilijke positie van de priesters tussen kerkelijke leer en hun aanvoelen van het leven van hun gelovigen wordt helder getekend. Onvermeld blijft dat sinds de beroemde uitspraak van mgr. Bekkers niet alleen de ruimte voor een eigen interpretatie van de regels groot werd, maar ook de biechtpraktijk verdween!

– Gian Ackermans probeert op basis van necrologieën de spirituele cultuur van ‘twintig-eeuwse’ franciscanen in Nederland te typeren. (*De posthume appreciatie van de spirituele cultuur van twintig-eeuwse Nederlandse minderbroeders*). Die poging is niet gelukt, omdat de gebruikte gegevens (de necrologieën) daarvoor te weinig aanknopingspunten bieden en ook te wisselend van kwaliteit zijn. De belangrijkste elementen van de veranderingen in die cultuur worden door de auteur feitelijk uit andere bronnen gehaald. Het artikel handelt bovendien enkel over franciscanen, niet over de andere minderbroeders zoals kapucijnen of conventuelen. (Het bijschrift bij de foto op blz. 86 is onjuist.)

Enkele punten in deze studies zijn me opgevallen: op de eerste plaats hoe weinig de priesterbeelden in relatie worden geschetst met de kerkbeelden. In de bekende *Celibaat-senquête* van 1969 werd dit verband duidelijk empirisch aangetoond! Vervolgens ontbreekt de bespreking van het centrale element van het vroegere(?) priesterschap: het opdragen van de H. Mis, respectievelijk het voorgaan in de eucharistie. De priester werd juist daarvoor getekend, juist daardoor was hij een apart iemand, een ‘man Gods’. En vervolgens deed hij dan weer zijn uiterste best om dicht bij “de mensen” te komen! En als laatste punt: in de artikelen komt de typisch Nederlandse context te weinig aan bod. Waarom werd hier de discussie rond ambt en celibaat zo heftig gevoerd? Waarom waren hier de veranderingen zo snel?

Jan Sloot

Tilburg